

inditus atomis alicuius organismi vel germinis haud potuisse esse videtur, ut diximus; ergo. Argumentum itaque hoc reddit: debet esse ratio sufficiens cur per se exsistant phaenomena vegetationis in continuata serie subiectorum eiusdem speciei successive ab invicem originem ducentibus; atqui solus motus impressus atomis primi germinis vel organismi, et deberet esse haec ratio, si vires solum mechanicae habentur, et tamen ipse nequit esse haec ratio: ergo. Prob. min. quoad 1^a p. quia cum non sit nisi series quaedam ordinata motum, et motus sit ex motu oportet in praecedenti rationem esse consequentis. Prob. quoad 2^a p. quia in eo primo nulla est ratio sufficiens cur deinceps impedianter eae perturbationes motus, quibus series per se vegetantium tollatur.

Itaque ut probabilius dicendum videtur praeter vires physicas et mechanicas aliud esse principium sui generis in singulis plantis excellentiore vi praeditum, a quo vita organismi procedat; ita ut maneant quidem vires materiae, eaeque concurrent ad phaenomena edenda vegetationis, sed subordinatae altiori principio veluti instrumenta eius, a quo reguntur et ad certum finem ordinantur.

Porro unio huius principii cum materia potest esse non solum dynamica, sed et substantialis. Potest scilicet utrumque elementum in ratione naturae vegetantis incompletum esse, et ita coniungi ut una fiat natura. Id iam probavimus in II parte.

De eius vero productione et desitione illud dicendum est quod de anima cuiusque bruti est affirmandum: quo circa conferantur quae docebimus in seq. Cap.

CAPUT II.

De vita sensitiva

ARTIC. I.

*De principio vitae sensitivae*THESIS II^a

Ut externa sensatio habeatur neque I sufficit principium extensem tantum; neque II solum simplex; sed simplex simul et extensem esse debent; quae in unitatem coeant naturae; illud vero requiritur ut principium eliciens actum sensationis, hoc ut conditio intrinseca eiusdem activitatis; IV errant porro qui putant principium eliciens actum sensationis ita per se esse simplex, ut possit per accidens esse formaliter extensem.

DECLARATIO. In vita sensitiva duplex ordo sensationum distinguendus est, externarum et internarum. Sensationes externae quinque numerantur, visio nempe, tactus, auditus, gustus, odoratus. Sensus externi dicuntur, quia eorum organa extrinsecus apparent, quae cum rebus extra sentiens positis immediate communicant. Internae sensations secus se habent, de quibus postea.

Nomine *extensi* intelligimus aliquod extensem formale h. e. ens divisibile in plura realiter; nomine *simplicis* ens formaliter indivisibile.

Quaestio porro est cuiusmodi oporteat esse principium quod sentit. Materialistae putant materiam solam dummodo certo modo dispositam, h. e. organicam, esse principium sufficiens eiusdem. Cartesiani e contrario tantummodo enti simplici vim sentiendi tribuunt. Peripatetici requirunt principium resultans ex duobus elementis anima

nempe et corpore realiter distinctis, realiterque unitis in unam naturam.

Verum animam sentientem volebant ne Peripatetici esse simplicem? Recentiores quidem philosophi arbitrantur ex sensatione vel sola simplicitatem animae certissime demonstrari; at peripatetici in contrarium opinionem concessisse dicendi sunt. Sane proposita quaestione an brutorum animae, quas sentire nemo veterum dubitavit, indivisibles sint necne, haec fere est communis responsio: animas animalium imperfectorum divisibles esse, perfectorum vero esse indivisibles; ita S. Thomas cum suis: animalia autem imperfecta ea vocabant quae intercisa utrâque parte vivere pergunt, unde colligebant animam quoque dividi; his porro animalibus sensum et appetitum inesse pro certo habebant. Perfecta vero animalia animâ indivisibili donabant propter argumentum hoc, quia scilicet pars quaevis ab iis praecisa vitam amittit. Sed hac distinctione perfectorum et imperfectorum animalium minime contentus Scotus (in 1^m D. XII. q. 7. Cf. Mastrium De Anima q. 5.) omnem animam praeter rationalem divisibilem esse affirmavit; idque probabilius esse et Suarez M. D. XV et Toletus in lib. II. de Anima. C. 2. q. 5. censuerunt; ipseque Ptolemaeus Scoto consentit Physic. partic. dissert. 1.^a

Quae quidem sententia peripatetica magis nobis videatur. Haec enim ab iis auctoribus afferitur ratio, quia anima brutorum e materia educitur; quod autem e materia educitur fieri non potest ut simplex sit. In qua opinionum discrepantia illud est advertendum, eos qui negarunt animas aliquorum animalium divisibles esse, non fuisse permotos ad id negandum ex indole sensationis quae simplex principium postulat; secus enim omnibus animalibus sensu praeditis animam indivisibilem tribuisserunt. Quocirca haec fuit iis certa sententia, ad sentiendum nullum principium simplex requiri.

Nec quis importunus nobis obiiciat voluisse quidem veteres animas brutorum esse divisibles, sed *per accidens* non *per se*.

Quid enim est tandem huiusmodi entitas *indivisibilis per se, divisibilis per accidens?* (Cf. Gregorium de Valentia 1. p. D. VI. q. 2. puncto 4) Distinguunt veteres duplex divisibile, *per se* et *per accidens*. *Per se* divisibile est illud cui ratione sui primo competit divisibilitas, et hoc dicitur esse quantitas; *per accidens* illud cui propter coniunctionem cum priore divisibilitas competit, et hoc esse dicitur essentia corporis, eiusque accidentia. Quare (omissa modo quaestione de veritate huius distinctionis, et an essentia corporis sit solummodo *per accidens divisibilis*; de qua re inter veteres quoque magna dissentio) liquet divisibile per accidens iuxta veteres non esse aliquid nobilius corpore, sed esse *realitatem* pure materiale sicut sunt essentiae corporeae. Unde, licet anima dicatur divisibilis per accidens, nihil tamen ei proinde tribuitur supra essentiam corporis. Quia vero putamus, repugnare absolute ut quod *per se simplex est*, sit vel *per accidens realiter divisibile*; (cf. p. IV) hinc, cum veteres docuerint animas brutorum esse realiter divisibles, non possumus concipere quomodo iisdem eam simplicitatem tribuerint, quam omnes intelligimus cum simplicitatem dicimus, et de qua modo loquimur, quae profecto essentiae corporeae communis esse nequit.

Nobis ergo ratio agendi eorum veterum magis probatur qui cohaerentes sibi animas brutorum simplices esse simpliciter negabant. Simplicitatem autem animae humanae ex actibus intellectus et voluntatis sive ex eius spiritualitate colligebant. Nihilominus Sylvester Maurus nobilis sane peripateticus commotus forte argumentis eorum philosophorum, qui licet extra scholam philosopharentur, digna tamen identidem videbantur proferre quae audirentur, et quibus veteres magistri quoque erudiri possent, discessit a communi scholae opinione; suamque sententiam ita proponit in quaestionibus philosophicis lib. IV. q. 27 de Indivisibilitate animae: probabilius esse quod animae brutorum perfectorum sint omnino indivisibles quantitative; animae vero insectorum quae divisa vivunt, sint divisibles in partes non actuales, sed potentiales. Quid vero velit Maurus significare

per hanc divisionem in partes non actuales sed potentiales, his verbis explicat: quatenus scilicet « si serpens dividatur, loco unius animae, quae simul est in capite et in cauda, resultant duae, quarum una remaneat in capite, altera ponatur in cauda. » Si vero quaeras quomodo haec altera anima resultet, respondet produci de novo, et succedere in illa parte praecisa animae ibi prius existenti, quemadmodum forma cadaverica succedit animae in digito abscisso a manu. Succedere vero animam novam non formam cadavericam in ea parte insecti praecisa, quia ea pars adhuc est idonea vitae sensitivae; et idcirco formam quae ipsam invadit esse sensitivam. Probat autem suam sententiam quia anima sentiens nequit esse nisi indivisibilis, atque id demonstrat eo argumento quo et nos idem demonstraturi sumus.

Hanc itaque sententiam amplectimur quam iam S. Augustinus professus est; in libro enim *de Quantitate animae*, postquam animae simplicitatem pluribus probavit, cum ei alter collocutor obiciat insecta huiusmodi, quae post divisionem vivere pergunt in utrâque parte dissecta, atque ipse Augustinus testetur se rem eamdem suis oculis usurpasse; nullatenus tamen a sua sententia discedit; sed licet in genere fateatur se huic rei mirabili parem explicationem non posse reperire, nullo modo tamen discedendum ab ea sententia contendit quam evidentissima argumenta evincunt, animam nimurum, eamque solummodo sentientem qualis in insectis est, simplicem esse. lib. cit. c. 31.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Itaque docemus 1º contra materialistas ad sensationem eliciendam praeter extensem requiri aliquod principium simplex quod anima dicitur, atque adeo contra peripateticos animam sentientem debere esse formaliter simplicem. Iam vero quaestio esse potest vel cum iis qui extensem continuam divisibile realiter sine fine admittunt, vel qui censent extensem non divisibile esse realiter nisi in partes finitas, sive hae sint entia simplicia, sive secus. Porro in quavis hypothesi veritas asserta demonstrabitur.

Itaque spectetur sensatio externa de qua loquimur, et

sumatur e. g. sensatio tactus. Liquet per hanc percipere nos obiectum aliquod extensem. Porro sensus intimus testatur unum idemque esse quod sentit omnes partes extensi. Item liquet per tactum nos experiri simul diversas sensationes; puta caloris, mollitie, frigoris, asperitatis, si plura corpora praesertim tangimus: sensus autem intimus rursus testatur unum idemque esse quod eas experitur. Atqui ad hanc sensationum unitatem habendam requiritur praeter corpus principium simplex, quod impressiones receptas in corpore revocet ad unitatem identitatis. Ad unitatem, inquam, identitatis, quia unum et idem est subiectum sentiens; illud ipsum scilicet quod alias partes extensi sentit, aut aliquam sensationem experitur, idem absque ulla distinctione, si sensui intimo credimus, sentit alias partes eiusdem extensi, aliamque sensationem experitur: quod ergo principium simplex ad hoc requiratur, ita probatur. Etenim fac principium sentiens esse tantum extensem; cum homo e. g. calore aficitur in altera manu, in altera frigore, si sentiens est tantum aliquod extensem, pars eius quae est in una manu calorem experietur non autem frigus, et viceversa; sunt enim partes distinctae: et totidem substantiae, quia separari possunt, et separatae seorsim existere; idcirco una pars non est alia. Quapropter quia quaevi pars non est identica alteri parti, nullum erit subiectum identicum utriusque sensationis. Idem dicatur de sensatione alicuius extensi; cum diversae partes obiecti extensi respondeant diversis partibus extensi subiecti, nullum erit subiectum idem, quod omnes partes extensi obiecti experiatur. Ergo ut existat actus sensationis praeter extensem, quod recipit impressiones, requiritur aliud principium, quod idem existens in omnibus partibus corporis, revocet impressiones receptas ad unitatem identitatis; et ita eliciat actum sensationis. Atqui id praestare nequit nisi id quod realiter sit identicum sibi; quousque enim non sit identicum sibi, erit ens divisibile in partes, ideoque iam habens partes extra partes. Ens autem realiter identicum sibi non est nisi ens simplex: ergo.

Scilicet alio modo: actus sensationis est actus, quo formaliter revocantur ad unitatem identitatis plures distinctaeque impressiones extensi; identitas enim quam sensus intimus refert, reperitur primum in actu, quia sensus intimus per se refert actum, licet referat in concreto, ideoque simul cum subiecto agente (Cr. Th. XI): ergo actus sensationis est formaliter simplex. Atqui actus formaliter simplex a solo principio simplici procedere et in solo subiecto simplici inesse potest: ergo.

Et sane sensationis actus est immanens, est nimirum idem subiectum agens h. e. eliciens sensationem, et patiens h. e. eam recipiens; qui enim sensationem elicit, ipse est qui eo formaliter constituitur sentiens, ideoque illa in ipso manet. Atqui huic actui impar est ens formaliter continuum. Subiectum enim actionis immanentis aequivalet agenti et patienti: haec porro aequivalentia perfectio est, per quam quae in aliis sunt divisa in aliquo identificantur (O. Th. XXVIII): huic autem perfectioni adversatur divisibilitas extensi, per quam ens habet partes extra partes sine fine: ergo ens formaliter extensem nequit sentire.

Manifestum est argumentum primum valere sive dicas extensem divisibile esse realiter sine fine, sive secus: et idcirco in quavis hypothesi affirmandum esse quod ad sentiendum requiratur principium simplex. Quid vero si quaestio fiat an principium sentiens possit constitui ex pluribus entibus simplicibus? Responsio est, principium eliciens actum sensationis non posse componi ex pluribus entibus simplicibus quae vi sua conferant ad actum. Sane oportet singula haec entia simul agere; iam vero vel agunt actione transiente, vel immanente; si transeunte, nulla est sensatio: si immanente, tot erunt sensations et entia sentientia ab aliis independentia, quot sunt ea entia: ergo unaquaque sensatio non nisi ab uno ente simplici procedere potest. Dices a singulis simul unitis procedere unam sensationem, quae manet in singulis simul sumptis. Verum haec entia vel sunt causae aequae principales actus, vel una principalis, alia instrumentalis; et si sunt aequae principales, vel sensatio tota

licet non totaliter prodit a singulis et tota manet in singulis, vel secundum sui partem procedit a singulis, in iisque manet, seu tota in singulis, seu secundum partem. Si primum, et si tota sensatio est a singulis, in iisque tota manet, habemus reapse pro quavis sensatione plura sentientia pluresque sensations, contra ac sensus intimus testetur, qui unum idemque sentiens, unamque sensationem refert. Si vero a singulis secundum sui partem procedit sensatio et secundum sui partem in singulis manet, nulla est reapse sensatio; quod eodem argumento efficitur quo demonstratum est ens habens partes extra partes non posse sentire. Nec sensatio, qua impressiones ad unitatem identitatis revocantur potest esse divisibilis, ideo enim requiritur principium simplex quia ipsa est simplex. Nequit autem sensatio tota manere in singulis si ab iis secundum partem procedit; quia actus immanens non manet nisi in eo a quo procedit. Si tandem dicas uniri entia simplicia ut causam principalem et instrumentalem; vel causa instrumentalis se habet ut dispositio seu conditio intrinseca actus, vel ut principium aliquod eliciens ipsum actum: si primum, huiusmodi quidem instrumentalem causam non negamus, sed negamus esse ens simplex, ut in parte sequenti patebit. Si alterum dicis, instauratur argumentum prius, scilicet sensatio vel tota est in singulis, vel non: si est; habes reapse duas sensations et duo sentientia contra testimonium sensus intimi; si non est tota in singulis, nullus est actus immanens sensationis.

Itaque adverte quod quaecumque sit unio inter quaedam entia, actus immanens non potest sensu intimo sentiri nisi ab eo in quo manet, quia sensus intimus est ipsa praesentia actus agenti (Cr. Th. XI): si ergo duplex est principium eliciens sensationem, oportet duplum esse sensum intimum duosque actus sentiri (cf. quae docebimus agentes de animae humanae spiritualitate).

Argumenta materialistarum inepta sunt. Aiunt corpus organicum esse aliquod ens unum: verum si corpus solummodo sit, unitas erit tantum compositionis, aut ordinis, aut naturae sive principii intrinseci operationum, quod ex plu-

ribus viribus distinctis sed una combinatis resultet; sed nulla est unitas identitatis.

Dices unitatem naturae qualis ex. gr. est in corpore organico sufficere ut cum una pars excitatur, altera quoque excitetur, et ita omnes partes subiecti ab omnibus partibus obiecti excitentur; atque idcirco totum subiectum experietur totum obiectum.

Respondeo 1° id locum habere non posse cum subiectum simul diversas impressiones recipit, nequit enim eadem atomus simul diversis motibus, ad quos impressiones redeunt, agitari; cum autem idem sentit ex. gr. calorem in una manu, in altera frigus, oporteret utramque manum simul oppositis motibus agi; si autem una manus tantum sentit totum calorem, altera totum frigus, non est amplius subiectum idem utriusque sensationis.

Respondeo 2° ex unitate qua coeunt plures atomi in corpore organico fieri quidem potest ut cum una ab obiecto excitatur, altera ab hac excitetur, et ea excitet aliam; sed tunc partes excitatae praeter primam non experientur impressionem obiecti sed impressionem praecedentis atomi, ideoque non sentient obiectum sed partes subiecti sui.

Respondeo 3° cum plures atomi cum suis singulae viribus concurrunt ad unam novam vim seu principium novarum operationum constituendum, vires singularum uniuntur quidem in hoc effectu qui est resultantia virium; sed vis unius non fit vis alterius, sicut nec atomus una fit altera, neque modificatio quam patitur una, est modificatio quam patitur alia. Unde nullum est subiectum idem modifikationem quas omnes subire possunt. Atqui sensationum omnium unum idemque est subiectum quod omnes modifications in corpore receptas experit; ergo unitas ea organica non sufficit. Cf. Plotinum Enneade 4^a. l. 2. c. 2. Card. Gerdil Dell'origine del senso morale §. 1. Prop. 4^a.

Oibiies quoque animalia quaedam, quae annulata vocantur, cum in plures secantur partes, dividi in plura animalia quae seorsim vivunt: anima ergo quoque eorum dividitur. Respondemus quod vel iam ante divisionem plura

erant actu animalia simul coniuncta, vel si unum animal erant, ideo ex divisione plura extare animalia quia pars dissecta organis sufficientibus ad vitam constat; in his enim organa necessaria ad vitam extenduntur uniformiter ab una extremitate ad aliam. Porro existente ea parte prioris corporis separata quae capax est vitae, nova informatur anima; quia est ad eam idonea. Videtur enim auctor naturae hoc modo quoque multiplicationem horum animalium procurare.

Itaque ad sentiendum requiritur principium simplex. Verum ut actus sensationis eliciatur sufficit ne ut sit aliquod ens simplex? id profecto non docemus. Statuimus enim modo quid ad sentiendum requiratur, non quid tantummodo requiratur. Sane requiritur principium simplex quod instrumentum sit ἐνεργειας quadam res sibi repraesentandi, ideoque principium vivens.

DEMONSTRATIO II. PARTIS. Docemus 2° contra Cartesians ad sensationem habendam simplex principium non sufficere: qua in re Peripateticis consentimus. Etenim in actu sensationis duo manifeste distinguuntur, impressio nempe recepta in sentiente ab obiecto extrinseco, et perceptio immanens eiusdem impressionis, vel obiecti. Porro prima extensa est sicut extensum est obiectum a quo procedit, eaque per se in corpore recipitur. Quaeritur utrum corpus impressionem recipiens sit aliquid omnino extrinsecum sensationi, seu principio sentienti prout sentiens est, an sit aliquid intrinsecum, h. e. intrinsece complens principium sentiens. Tenendum est hoc alterum, nimurum corpus recipiens impressiones ab obiecto spectare ad constitutionem intrinsecam adaequati principii seu subiecti sentientis.

Sane 1° perceptio obiecti extensi ita est perceptio simplex obiecti, ut obiectum tamen percipiat extenso modo; qui proinde modus se teneat non solum ex parte obiecti sed etiam ex parte actus. Hoc enim est proprium actus sensationis. Cum enim ex. gr. tangendo sentimus extensem, sensationis huius actus sentitur per sensum intimum adaequare ipsi obiecto extenso, et in iis omnibus partibus reperiri in quibus est impressio ab obiecto in corpore excitata. Unde

extensionem sentimus pertinere non solum ad obiectum, sed ad nos ipsos sentientes; sive sentimus nos sentire extensionem extenso modo. Quod quidem locum non habet cum mente apprehendimus extensionem, non enim tunc conceptus aut est aut sentitur a nobis extensus. 2º Perceptio sensibilis est huiusmodi ut subiectum sentiens sentiat tanquam suas impressiones quae fiunt in extenso, easque impressiones, quae exigunt subiectum multiplex, in quo nempe partes ab aliis partibus distinguantur; ut idcirco id quod sentit, sentiat non tantum extensionem in actu sensationis, sed sentiat se ipsum formaliter extensem h. e. habens partes extra partes. Iam vero si ex his duobus primum tantum haberetur, posset id forte explicari sola extensione virtuali entis simplicis quod actum sensationis elicit: at cum illud coniunctum sit alteri ut hoc veluti sit elementum eius; ita enim sentit extenso modo ut simul sentiat se extensem formaliter; aliquid amplius profecto postulatur. Requiritur scilicet praeterea unio substantialis, qua una fiat natura ex corpore et principio simplici sentiente ut constituatur subiectum sentiens. Etenim experientia interna irrefragabili manifestum est unum esse subiectum sentiens quod sentit, quod sentire se sentit extenso modo, quod dum sentit, sentit se habere partes extra partes; constat autem evidenti ratione actum sensationis a principio simplici elici debere, atque subiectum immediatum formalis extensionis esse corpus ab eo distinctum; restat ergo ut ad idem subiectum spectet utrumque elementum, nimirum ut unitas subiecti sentientis sit ex synthesis horum duorum elementorum: atqui haec est unitas naturae: ergo.

Perpende nos in hac demonstratione loqui de ea sensatione quam in nobis experimur, idcirco de eo ente sentiente quod sumus nos. Nostra proinde demonstratio est independens ab ea quaestione an quaedam sensatio possit sine corpore haberi; etsi enim id fieri possit, sensatio tamen quae a nobis elicetur eos characteres habet qui corpus exigunt ex parte principii.

Neque contra argumentum dicas unionem utriusque ele-

menti fieri per actum ipsum sensationis: nam actu sensationis id quod sentit, sentit se extensem formaliter; sentitur vero ipsum subiectum a quo est sensatio: ergo ante actum, h. e. independenter ab actu iam subiectum sentiens secundum essentiam suam et simplex est et formaliter extensem. Et sane prius oportet constitui principium et subiectum operationis, tum esse operationem.

Manifestum est igitur corpus quod impressiones ab obiectis sensibilibus recipit, non se habere extrinsece ad subiectum sentiens, sed intrinsecum eius complementum esse, ita ut adaequate subiectum sentiens sit synthesis substancialis ex simplici et corpore.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Quoniam corpus requiritur ad constitutionem subiecti sentientis, quaestio est quid per se praestet corpus vel quam partem habeat in ipso actu sensationis. Quaeritur scilicet an corpus sit cum principio simplici conprincipium actus, an tantum conditio intrinseca actus: alterutrum enim esse debet. Conprincipium actus esset id quod simul cum alio principio elicit vitalem actum sensationis: conditio intrinseca esset id quod etsi non eliciat actum sensationis, tamen unam naturam constituens cum eliciente actum est ratio cur ab eo actus esse possit. Porro dicimus corpus esse conditionem intrinsecam actus, non autem conprincipium eiusdem: qua in re quatenus negamus habere corpus simul cum anima rationem principii actus sensationis, consentimus Cartesianis. Probatur. Actus sensationis est actus immanens, actus autem immanens manet in eo a quo elicetur, in eoque tantum. Si ergo simplex et corpus concurrant simul ut constituant principium sensationis, vel utrumque elicit totum actum, vel alterum unam partem, alterum partem aliam. Hoc secundum dici nequit, quia actus divisibilis foret realiter, quod simplici repugnat. Si primum dicatur, tunc actus manebit totus in simplici, et totus in corpore. Iam vero 1º actus manens in corpore inutilis esset, cum iam sit totus in alio; 2º pro quovis actu sensationis haberemus duos actus completos, quod ex-

perientiae repugnat; 3º haberetur actus sensationis formaliter extensus, actus enim cuius subiectum est extensum formale nequit esse nisi formaliter extensus. Actus enim in ipso est, eique inhaeret tanquam subiecto a quo pendet secundum esse suum. Iam vero id quod inhaeret subiecto formaliter extenso, habenti scilicet partes divisibiles, et ab eo pendet secundum esse, est et ipsum formaliter extensem seu divisibile in partes reales. Sane id liquet si sit tantum modus: eius enim realitas non est nisi realitas subiecti cui inest: si ergo subiectum sint plures partes divisibiles, realitas quoque eius quod inhaeret, erit divisibilis secundum divisibilitatem partium. Si autem sit accidentis quoddam physicum distinctum a subiecto, rursus divisibile est formaliter. Nam eius esse est esse in subiecto, ita ut esse nequeat extra subiectum cui inest. Qnod inest igitur parti ex. gr. *A* cum haec dividitur a *B*, necesse est ut maneat cum *A*, et ita dividatur ab eo quod inest parti *B*, ideoque totum illud accidentis inhaerens toti *AB* est formaliter divisibile. Quod vero est formaliter divisibile est formaliter extensem. Talem porro esse repugnat actum sensationis: ergo.

Praeterea actus immanens nequit a duabus causis ipsum vitaliter elicientibus prodire: fac enim ipsum elici ab *A* et *B*: si ab *A* vitaliter procedit, manet in *A*: porro *B* nequit illum ipsum actum elicere qui manet in *A*; nam si *B* illum eliceret, ille non in *A*, sed in *B* maneret: possunt ergo esse duo actus a duobus vitaliter agentibus, non unus. Actus ergo immanens principii simplicis ab ipso solo vitaliter procedit.

Restat ergo ut corpus concurrat ad actum sensationis tanquam intrinseca conditio activitatis eiusdem. Necesse est enim ut actus sensationis se habeat extenso modo, et idcirco ipsum principium sentiens hoc modo se habeat. Huius vero modi ratio est corpus quo cum coniungitur et cui coextenditur principium vivens. Cum igitur corpus sit id quod requiritur ex parte principii agentis ad eiusdem constitutionem; requiritur enim principium quod simplicem actum eli-

cere possit, sed extenso modo: ideo corpus dicitur intrinseca conditio actus.

Dices simplex extendi in spatio posse sine corpore coniuncto; ideoque haberi posse eum modum extensionis in actu sensationis quin coniungatur simplex ens corpori. Respondemus nos id universim non negare (cf. quae de hac re dicemus in Pneumatologia cum de actu sentiendi sive de perceptione experimentalis spiritus non corporati disputabimus); negare tamen quod haberi possit ea extensio qua subiectum sentiens sentiat se extensem extensione formali, nisi ex corpore coniuncto modus extensionis deriveretur. Cum ergo talis sit actus sensationis nostrae, dicendum est eam esse naturam principii sentientis huius ut corpus sit intrinseca conditio complens ipsius activitatem.

Quamvis ergo actus sensationis a corpore non eliciatur, fit tamen cum ipso, et in ipso, quia fit a principio quidem simplici, sed corporato, et ipsum corpus concurrit ratione sui ut sit ille actus. Sicut ergo principium simplex est in corpore, eique coniunctum est, et ab eo modificatur, ita et operatio eiusdem in corpore est a quo modum sibi debitum mutuatur.

Adverte solere dici corpus esse instrumentum sensationis, unde est appellatio organorum: dicitur tamen cum addito, nempe instrumentum coniunctum. Scilicet corpus non est instrumentum sicut ea quae in exercitio operationis moventur efficienter a causa principali: corpus enim in exercitio sensationis non movetur actione quadam ab principio sentiente, sed facta unione utriusque, et per eam corpore modificato factoque idoneo ad deserviendum sensationi, in exercitio operationis simul immediate cum alio principio concurrit ad actum. Quia vero praestat quod minus est, et perficitur a nobiliore principio sibi inhaerente, appellatur instrumentum.

Ergo actus sensationis, prout perceptivus est, seu prout est expressio immanens obiecti, totus est a principio simplici, prout autem tali modo expressio est, et expressio talis subiecti dum se sentiens sentit, pendet quoque a corpore. Hinc